

סיפור חומש - סימן לבאות

פנינה שרביט ברוך ואודי דקל | 6 ביוני, 2023 | גיליון 1736

פעולת המתנחלים להעתקת מיקום ישיבת חומש הבלתי חוקית לשטח המוגדר כ"אדמות מדינה" בלי הליך משפטי סדור כנדרש, בהסכמת הממשלה ובהסכמה בשתיקה של צה"ל, הם עדות לכך שהחוק אינו מחייב את ממשלת ישראל הנוכחית, לבטח בשטחי יהודה ושומרון. הממשלה מעדיפה לערער את שלטון החוק, להפר התחייבויות לממשל האמריקאי ולשלם גם את מחיר ההסלמה בטרור בשומרון, כדי לקדם את התפיסה האידיאולוגית של הימין הרדיקלי בממשלה, המבקש לכבול את יהודה ושומרון לצמיתות לישראל ולסכל כל פשרה מדינית-טריטוריאלית אפשרית מול הפלסטינים.

בליל ה-28 במאי הועתק מבנה הישיבה בחומש, שהוצב על קרקע פרטית פלסטינית, במספר מאות מטרים אל עבר שטח שמוגדר כאדמת מדינה. במקום אוהלים הוצבו במיקום החדש קרוואנים. מדובר בשלב משמעותי לקראת הקמת יישוב קבע במקום. גורמי ביטחון מסרו כי העברת המבנים למקום החדש בוצעה אמנם בליווי הצבא, אך כהוראה של הדרג המדיני ובניגוד לעמדת מערכת הביטחון. עוד מסרו גורמים במערכת כי "מדובר בהנחתה של השר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ' על צה"ל, אחרי לחץ כבד שהפעיל על שר הביטחון יואב גלנט". זו הפעם הראשונה מאז ההתנתקות ב-2005, שמבני קבע מוצבים בחומש ובשטח שממנו התנתקה ישראל בצפון השומרון.

היישוב חומש הוקם על אדמה פרטית שנתפסה לצרכים צבאיים בשנת 1978 לשם הקמת היאחזות נח"ל. יצוין כי הקמת יישובים על אדמות פרטיות שנתפסו לצרכים צבאיים חדלה להיות פרקטיקה מקובלת בעקבות פסיקת בג"ץ וגיוש מדיניות שלפיה יישובים מוקמים רק על אדמות מדינה, או אדמות שנרכשו על ידי גורמים יהודיים, החל משנת 1979.

במסגרת תכנית ההתנתקות שבוצעה על ידי ממשלת הליכוד בראשות אריאל שרון בשנת 2005 הוחלט כי בנוסף להתנתקות מרצועת עזה תבוצע גם התנתקות משטח מוגדר בצפון השומרון. בהתאם לכך פונו ארבע נקודות ישוב – גנים, כדים, חומש ושא-נור. ההחלטה בדבר המהלך בשומרון תואמה עם הממשל האמריקאי והייתה תנאי לקבלת תמיכת ארצות הברית בתוכנית ההתנתקות. על פי מה שנקבע בחוק ההתנתקות, השטח הוגדר כשטח צבאי סגור וכניסת ישראלים אליו נאסרה.

בשנים שלאחר ההתנתקות היו ניסיונות רבים מצד גורמי ימין לחדש את היישוב. מאז שנת 2009 החלה לפעול במקום "ישיבת חומש". הישיבה הוקמה על אדמה פרטית תוך הפרת

איסור הכניסה לשטח, ופונתה מספר פעמים תוך כדי עימותים בין כוחות צה"ל לבין שוכני הישיבה, אך בכל פעם היא הוקמה מחדש. בשנת 2013 הוגשה עתירה בשם פלסטינים בעלי הקרקע, בה הם ביקשו לגשת ולעבד את אדמותיהם וכן את פינוי הישיבה. בהמשך לכך בוטלו צווי התפיסה וצו הסגירה שמנע את גישת הפלסטינים למקום. למרות זאת נמנע בפועל מהתושבים הפלסטינים להגיע לאדמותיהם והם פנו מספר פעמים לבג"ץ, שהורה לצה"ל לאפשר לתושבים גישה לאדמותיהם, דבר שלא בוצע.

לאחר הקמת הממשלה הנוכחית התקבל תיקון לחוק ההתנתקות ב-21 במארס 2023, לפיו איסור הכניסה והשהייה בשטחים שפנו לא יחול על אזור צפון השומרון, וב-20 במאי חתם אלוף פיקוד המרכז על צו צבאי שמאשר זאת. חקיקה זאת אינה מספיקה כדי להכשיר את הקמת הישיבה, לבטח להשאתה על אדמה פלסטינית פרטית. עם זאת, גם העברת הישיבה לאדמות מדינה מחייבת תהליך של רישוי וקבלת היתרים. לפיכך העתקת המבנים שבוצעה באישון לילה ובהכוונת הדרג המדיני היא בלתי חוקית. מהלך זה, אשר לא זכה לקשב ציבורי, הוא בעייתי במספר מישורים – כל אחד בפני עצמו ובפרט בהצטברותם. הוא מהווה המחשה לתהליך מסוכן שמתרחש וצפוי להתרחב תחת הממשלה הנוכחית.

המישור הראשון נוגע לפגיעה של המהלך בשלטון החוק. הקמת מאחזים בלתי חוקיים היא תופעה נפוצה ביהודה ושומרון. עם זאת, מדובר במהלכים המבוצעים על ידי גורמים פרטיים, אשר מולם מנסים גורמי פיקוד המרכז והמנהל האזרחי, במידה מוגבלת של הצלחה, לפעול לשם השלטת החוק. בעבר, מקרה כזה, המוגדר "פלישה טרייה", היה מאפשר את פינוי המבנים בהחלטת המפקד הצבאי ללא אישור של שר הביטחון. אולם, בממשלה הנוכחית כל פינוי מבנה, גם של "פלישה טרייה", מחייב את אישורו של השר בצלאל סמוטריץ' מתוקף ההסכמים הקואליציוניים והיותו שר במשרד הביטחון. המשמעות היא שפלישות טריות של מתנחלים הפועלים ללא היתר חוקי אינן מפונות, תוך פגיעה בשלטון החוק באזור, הרעוע גם כן. עם זאת, המהלך הפעם חריג בכך שמדובר בהנחיה של דרג מדיני לבצע פעולה בלתי חוקית. יש בכך תקדים מסוכן לכך שצה"ל מציית להנחיית הדרג המדיני תוך הפרת הדין המחייב. תמיכתה של הממשלה בפעולת המתנחלים להעתקת מיקום ישיבת חומש באופן בלתי חוקי היא עדות לכך שהחוק אינו מחייב את ממשלת ישראל הנוכחית, לבטח בשטחי יהודה ושומרון. האירוע ממחיש את אחת הסיבות המרכזיות של הממשלה הנוכחית למהלכיה שתכליתם החלשת בית המשפט העליון, כדי שלא יוכל לחסום את האפשרות להתנהל ללא מגבלות חוקיות בשטחים אלה.

החשש ממצב בו הממשלה תיתן הנחיות תוך התעלמות מהחלטות משפטיות הוא אחד מהנושאים שבמוקד המחאה בישראל. ביהודה ושומרון המציאות הזו כבר התהוותה. מקרה זה העמיד את מערכת הביטחון בפני בחירה האם לציית להוראות הממשלה או להוראות הדין. נראה כי הפיקוד נמנע מלהיכנס לעימות מול הממשלה והשתדל להסתפק במעורבות פסיבית באירוע. קיימת אפשרות, שלאור הנסיבות תוגש עתירה לבג"ץ בדרישה לפינוי הישיבה. אם

בג"ץ יחליט להתערב הוא ימצא במסלול התנגשות ישיר עם הממשלה. יתרה מזאת, אם יינתן צו שיפוטי לפינוי הישיבה בשל הקמתה הבלתי חוקית ותתקבל החלטת ממשלה שלא לקיים צו זה, צה"ל יידרש לבחור למי לציית ותגיע שעת מבחן להבטחתם של ראשי צה"ל לציבור הישראלי שלא יבצעו החלטות ממשלה המנוגדות לחוק.

המישור השני נוגע להשלכות של השתלטות מחודשת על צפון השומרון על המציאות הביטחונית ביהודה ושומרון. מדובר בצעד המערער את היציבות ומתסיס את השטח; מחייב ריתוק כוחות לשמירה על הישיבה והצירים המובילים אליה; מגביר את החיכוך בין האוכלוסיות ואת המוטיבציה של פלסטינים לבצע פיגועי טרור; משבית את המוטיבציה של מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית להשליט חוק וסדר ולמנוע מעשי טרור ואלימות, ובמקביל תורם להתחזקות מגמת הצמיחה של קבוצות טרור בשומרון, שעשויה להתרחב למרחבים נוספים.

המישור השלישי נוגע להשלכות של המהלך בטווח הארוך. הרעיון של היציאה מצפון השומרון נועד לאפשר היפרדות מהאוכלוסייה הפלסטינית בשטח שבו היו מעט מתיישבים ואוכלוסייה פלסטינית מרובה. החזרת התיישבות לאזור נועדה לחסום אופציה להסדר בעתיד. ראוי לציין שחומש לא נכללה בריבונות ישראלית גם במסגרת תוכנית המאה של הנשיא טראמפ, שגובשה בהשראת הימין בישראל. השיבה לחומש מהווה שלב נוסף בדהירה של ממשלת הימין הנוכחית לעבר מציאות של 'מדינה אחת'. ראשי ההתיישבות ביהודה ושומרון פועלים ליצירת עובדות בלב השטח הפלסטיני על ידי רצף התנחלויות, מאחזים וחוות חקלאיות, כדי למנוע אפשרות להיפרדות ולהסדר מדיני. כך ישלל ממשלות ישראל בעתיד חופש החלטה. הבחירה תהיה בין 'מדינה אחת לכל אזרחיה' עם שוויון זכויות מלא לאוכלוסייה הפלסטינית, באופן שתאבד הזהות היהודית של המדינה; לבין 'מדינה אחת עם עליונות יהודית', עם זכויות מלאות לאוכלוסייה היהודית וזכויות מוגבלות לאוכלוסייה הפלסטינית. מדינה זו לא תהיה דמוקרטית ואף עשויה להיחשב מדינת אפרטהייד.

המישור הרביעי נוגע להשלכות של המהלך על יחסי החוץ של ישראל ובפרט על יחסיה עם ארצות הברית. לאחר תיקון חוק ההתנתקות ניתנו הבטחות לממשל האמריקאי שהסטטוס-קוו בשטח ישמר, ולא יוקמו יישובים חדשים באזור. לאחר העתקת ישיבת חומש, ארצות הברית התבטאה בחריפות: "אנחנו מוטרדים מאוד מהחלטת ממשלת ישראל לאפשר לתושביה להקים נוכחות קבועה במאחז חומש - דבר שאינו עולה בקנה אחד עם התחייבותו של ראש הממשלה לשעבר אריאל שרון לנשיא לשעבר ג'ורג' בוש וסותר את התחייבויות הממשלה הנוכחית בישראל לממשל בידן". עוד צוין בהודעה כי "הרחבת התנחלויות חותרת תחת ההתכנות הגיאוגרפית של פתרון שתי המדינות, מגבירה את המתחושות ופוגעת עוד יותר באמון בין הצדדים."¹ יתרה מזאת, המהלך, בצירוף קווי מדיניות נוספים של הממשלה הנוכחית, חושפים את ישראל לביקורת בזירה הבינלאומית ולסיכונים משפטיים צפויים בעקבות חוות הדעת על אי חוקיות הכיבוש, שהתבקשה מבית הדין הבינלאומי לצדק, וכן הלחצים על תובע

בית הדין הפלילי להאיץ את החקירה נגד גורמים ישראליים המעורבים, בין היתר, במדיניות ההתנחלויות, המגודרת בחוקת בית הדין כפשע מלחמה.

לסיכום, המהלך בחומש הוא עדות נוספת לכך שממשלה זו מעדיפה לערער את שלטון החוק, להפר התחייבויות לממשל האמריקאי ולשלם גם את מחיר ההסלמה בטרור בשומרון, כדי לקדם את תפיסות העולם של הימין הרדיקלי בממשלה המבקש להכשיר את התנאים לסיפוח יהודה ושומרון. בדרך זו מסוכלת כל אפשרות לקיומו של ממשל פלסטיני אפקטיבי והשטח נכבל לישראל לצמיתות, ללא אפשרות להגיע להסדר מדיני עם הפלסטינים. בכך פועלת הממשלה תוך התעלמות מעמדת מרבית הציבור בישראל, המתנגד למציאות של 'מדינה אחת' (85 אחוזים על פי סקר המכון למחקרי ביטחון לאומי), כאשר שני שלישים מהציבור שואפים להיפרד מהפלסטינים ולא לערבוב אוכלוסיות והסתבכות ביניהן. בנתיב הזמן, העלייה המחודשת לחומש היא נקודת ציון נוספת בשחיקת החזון הציוני והצביון היהודי-דמוקרטי של מדינת ישראל.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט
